

شناسایی مؤلفه‌های هوش معنوی با تأکید بر نقش الگویی شخصیت شهید محراب آیت‌الله سیداسدالله مدنی با استفاده از مدل هوش معنوی ایمونز

حسن قراباغی^۱

چکیده

هدف: معلمان بزرگ به‌سان الگویی نیکو برای دیگران همواره به دارا بودن شخصیتی اثر بخش در طول زندگی و نیز دریافت معانی حقیقی از زندگی شناخته می‌شوند. شناخت و دریافت معنا از زندگی به‌عنوان ابزار کلیدی در حل مسائل و دارا بودن اثربخشی در طول و عرض زندگی با استفاده از نگاه معمول به ابعاد شخصیتی افراد میسور نمی‌گردد. هوش معنوی، مجموعه‌ای از توانایی‌ها برای استفاده از فرصت‌ها است که می‌تواند زندگی و سازگاری فرد را پیش‌بینی و به نمایش بگذارد. هدف این پژوهش شناسایی مؤلفه‌های هوش معنوی بر مبنای ویژگی‌های شخصیتی شهید محراب آیت‌الله سیداسدالله مدنی است.

روش‌شناسی پژوهش: در این پژوهش برای شناسایی مؤلفه‌های هوش معنوی از روش کیفی تحلیل مضمون و مدل هوش معنوی ایمونز استفاده کرده است.

یافته‌ها: یافته‌های پژوهش بر اساس تحلیل مضمون صورت گرفته، ۲۸ مضمون اصلی و ۲۹ مضمون فرعی از ویژگی‌های شخصیتی شهید مدنی را شناسایی نمود.

نتیجه‌گیری: مضامین اصلی و فرعی شناسایی شده با مراحل پنج‌گانه مدل هوش معنوی ایمونز که شامل قابلیت تعالی، ورود به سطح معنوی بالاتر، توانایی یافتن تقدس در فعالیت‌ها و رویدادها، بکارگیری منابع معنوی برای حل مسائل زندگی، توانایی انجام رفتار فاضلانه است، منطبق است.

کلیدواژه‌ها: هوش معنوی، روش تربیتی الگویی، سید اسدالله مدنی، مدل هوش معنوی ایمونز.

مقدمه

اگر از دانش آموزان و یا دانشجویان درباره معلم یا استاد محبوبی که دارند پرسیده شود، بی شک پس از بیان مهارت‌های آموزشی او، از تعهدات اخلاقی، یعنی احترام، رعایت و عدالت معلم یا استاد خویش سخن به میان می‌آورد و از وی به‌عنوان اسوه و الگو یاد می‌کند چرا ترسیم چهره دقیق و کاربردی و در عین حال، محبوب و دوست‌داشتنی اسوه‌ها برای افراد می‌تواند مسیری مشخص برای آینده را در ذهن و روحشان مشخص کند تا بتوانند به تدریج با آنان همانندسازی کرده و مسیر خود را ادامه دهند. این شرایط در واقع یکی از روش‌های تربیتی است، که می‌توان آن را روش الگویی نامید. روش تربیت الگویی، یکی از روش‌های فراگیر و بسیار مؤثر در تربیت است. فراگیر بودن آن بدان جهت است که در کلیه امور و مراحل زندگی کاربرد دارد. و از آنجا که محتوای تربیت را به صورت عینی و عملی ارائه می‌دهد، در انتقال مفاهیم و آموزش برنامه‌های تربیتی بسیار مؤثر است. الگو در لغت به معنای طرح، سرمشق، نمونه، مثال، مدل و غیره آمده است، اما در اصطلاح و در علوم گوناگون به معانی متفاوت و البته نزدیک به هم آمده است. در حوزه تعلیم و تربیت، معنای اصطلاحی الگو کاملاً بامعنای لغوی آن تطابق دارد و به طرح و نمونه یا مدلی از شکل یا اشیا یا موردی از رفتار اطلاق می‌شود. در مورد انسان نیز، الگو به شخصیتی گفته می‌شود که به دلیل دارا بودن برخی خصوصیات، شایسته تقلید و پیروی است. در روان‌شناسی اجتماعی، الگو به کسی گفته می‌شود که کودکان رفتارش را تقلید کنند. در علوم اجتماعی نیز، الگوها آن شیوه‌هایی از زندگی هستند که از فرهنگ ریشه می‌گیرند و افراد به هنگام عمل به‌طور طبیعی با این الگوها سروکار دارند و اعمال آنها با این الگوها تطابق می‌یابد (قائدعلی و مشرف جوادی، ۱۳۹۳: ۹۹).

از سوی دیگر اهمیت و ضرورت طرح موضوع هوش معنوی، از جهات گوناگون در شرایط امروزی احساس می‌شود. یکی از این ضرورت‌ها در عرصه‌ی انسان‌شناسی، توجه به بُعد معنوی انسان از دیدگاه انسان‌شناختی و روان‌شناختی است که انسان را موجودی زیستی، روانی، اجتماعی و معنوی تعریف می‌کنند. از سوی دیگر بحث جاذبه‌های معنوی و نیز جست‌وجوی دریافت واضح‌تری از ایمان و به‌کار بست آن در زیست معمول افراد است و به همین دلیل پژوهش‌های مربوط به فضای معنوی، در شرایط امروزی در حوزه‌های متنوعی از قبیل بهداشت و درمانی، روان‌شناسی، عصب‌شناسی، انسان‌شناسی و علوم شناختی، اجتماعی و حتی مدیریت دانش در حال پیشرفت است (عسکری وزیری، زارعی متین، ۱۳۹۰: ۹۳).

یکی از شخصیت‌های بارز معاصر و معلم بزرگ اخلاق شهید محراب آیت‌الله سیداسدالله مدنی است. ایشان از علمای بزرگ ایران بود که به‌عنوان یکی از یاران وفادار امام خمینی(ره) در به ثمر رساندن انقلاب اسلامی سال‌ها تلاش کرده و سیره ایشان گواهی بر فعالیت مستمر ایشان در جنبه‌های مختلف زندگی دارد. یکی از خصوصیات بارز این شخصیت به انضمام فعالیت رسمی ایشان در آموزش و تدریس حوزه‌های علوم دینی، ارتباط بسیار قوی با جوانان و نوجوانان و همراهی این قشر از جامعه با ایشان بوده است و بسیاری از جوانان و نوجوانان با الگوگیری از این معلم بزرگ تغییرات شگرف در زندگی خود ایجاد کرده‌اند (قربی، ۱۳۹۹: ۱۵).

بر این اساس، هدف از انجام این پژوهش، شناسایی مؤلفه‌های هوش معنوی به روش کیفی تحلیل مضمون بر مبنای ویژگی‌های شخصیتی شهید محراب آیت‌الله سید سداالله مدنی با تأکید بر جنبه‌های شخصیتی ایشان به‌عنوان یک اسوه و الگو می‌باشد چرا که پرداختن به مقوله و مؤلفه‌های هوش معنوی در افرادی که به‌صورت اساسی در بُعد فردی و اجتماعی بر دیگران تأثیرگذار بوده یک ضرورت بوده و مزایای فراوانی برای فعالان عرصه تعلیم و تربیت خواهد داشت.

مبانی نظری

معنویت

نظام تربیتی معاصر با تشویق و ترغیب دانش‌آموزان برای دستیابی به سطوح بالای موفقیت در عرصه‌های گوناگون علوم، از جمله ریاضیات و اقتصاد و ترویج رقابت هر چه بیشتر بین دانش‌آموزان، به‌نحوی توجهمی به کلیت خود، روح و ارزش‌های والای انسانی در دانش‌آموزان را کنار نهاده است. در شرایط امروزی در عرصه‌ی تربیت، معنویت مغفول واقع شده است. حذف قلب و روح از تربیت با آثاری همچون اعتیاد، شیوع خشونت و خودکشی، علاقه به مصرف‌گرایی، بی‌تفاوتی نسبت به کاهش آلودگی‌ها، و ناپاکی‌ها خود را نشان می‌دهد (کیانی و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۰۵). موضوع معنویت شهرت بسیاری در بین افرادی که حتی که هیچ باور دینی ندارند، کسب کرده است. حوزه‌ای که درباره برخی از مهم‌ترین موضوعات زندگی انسان مانند معنا، هدف و سرنوشت بحث می‌کند. معنویت^۱ یکی از والاترین نیازهای درونی انسان است و نقش بنیادی و محوری در سلسله مراتب نیازهای انسان دارد. مزلو^۲ از این نیاز تحت عنوان خود شکوفایی^۳ یاد می‌کند (غیائی ندوشن، عباسپور و قدمی، ۱۳۹۵: ۷۹).

بررسی سیر تحولات و تغییرات مفهوم نشان می‌دهد که این واژه، طی زمان، معانی گوناگونی به خود گرفته است و به حدی در چارچوب‌های مختلف از آن استفاده می‌شود که به‌سختی می‌توان منظور از این واژه را درک کرد چراکه این مفهوم توسط متفکران گوناگون، به صورت‌های متفاوتی تعریف شده است. معنای معنویت در هر زمینه و بافتی به چارچوب فلسفی و هستی‌شناسانه‌ی نویسنده بستگی دارد (کیانی و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۰۶).

به لحاظ تاریخی، معنویت ریشه در مفهوم لاتین (spiritualitas) دارد. این واژه تا قرن هفدهم توسط کلیسای کاتولیک حفظ و به‌عنوان دارایی کلیسا و به معنای زندگی عابدانه استفاده می‌شده است. این مفهوم تا قرن بیستم با همین رویکرد زندگی عابدانه استمرار داشته و کارکرد اصلی آن ذیل عنوان دین قرار داشته است. در دهه‌های اخیر در همان‌گونه که دین سازمانی در اروپای غربی و بخش‌هایی از آمریکا تقلیل یافت،

1. Spirituality
2. Maslow
3. Self-actualization

معنویت به صورت رو به افزایش، نه تنها از الهیات، بلکه از دین به صورت کلی جدا شد (کیانی و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۰۶).

با این حال و به صورت نظری دشواری‌های متعددی بر سر راه تعریف این واژه وجود دارد و در حال حاضر هم تعریف واحد و یکسانی از معنویت وجود ندارد لیکن با توجه به این که در نوشتار مجال بررسی‌های فلسفی و جهان‌بینی‌های مطرح وجود ندارد به تعریفی مختصر رضایت می‌دهیم که: معنویت اسلامی انسان را شایسته و سزاوار رسیدن به قرب الهی می‌داند و او را بی‌واسطه در رابطه با خداوند، دارای استعداد خلافت الهی و تجلی اسماء و صفات الهی معرفی می‌کند و دیدگاه فلسفی بر این نگاه است که معنویت، تحولی اساسی و عمیق در جهت‌گیری وجودی انسان از سویه خاکی و مادی وجود به سویه متعالی و فرا باشنده است که عمیق‌ترین ارزش‌ها و معنا بخشی‌ها را در خود دارد (حمیدیه، ۱۳۹۵: ۱۱).

هوش معنوی و مؤلفه‌های آن

از جمله متغیرهایی که محققان و روانشناسان در سال‌های اخیر به آن توجه کرده‌اند، هوش^۱ و بُعدهای مختلف آن است. بی‌تردید، هوش در همه بخش‌های زندگی تأثیر مهمی دارد. محققان هوش را ظرفیت به دست‌آوری دانش، عامل تفکر استدلال انتزاعی و قدرت حل مسئله تعریف می‌نمایند. بر اساس پژوهش‌ها دیدگاه‌های متفاوتی در زمینه هوش وجود دارد. برخی معتقد به رویه عامل کلی هستند. از جمله طرفداران این دیدگاه کسلر و اسپیرمن^۲ هستند. کسلر هوش را توانمندی کلی می‌داند که انسان را توانا می‌سازد تا به‌طور منطقی تفکر کند و فعالیت هدف‌دار داشته باشد و با محیط خود به‌طور متقابل تعامل داشته باشد (پارسونز^۳ و همکاران، ۲۰۰۷: ۱۵۶). لیکن بررسی علمی در خصوص هوش با مطالعات آلفرد بینه^۴ در سال ۱۹۰۴ آغاز شد و در تداوم این فعالیت‌ها، هوش عاملی فراتر از هوش‌بهر^۵ شناخته شد (سیف، ۱۳۹۹: ۳۲۴). مهم‌ترین و به‌روزترین نظریات هوش که علاقه‌مندان بسیاری هم دارد نظریه هوش چندگانه^۶ متعلق به هوارد گاردنر^۷ است که پس از طرح هوش‌های هشت‌گانه اذعان داشت که احتمالاً بیش از هشت نوع هوش وجود دارد و هوش روحانی را نیز به آن اضافه نمود که مشخص است به هوش معنوی^۸ اشاره دارد. (سیف، ۱۳۹۹: ۳۲۵). این هوش مربوط به قدرت تفکر در خصوص سؤال‌های بزرگ مربوط به معانی زندگی است. پرسش‌هایی از قبیل: من کیستم؟ چرا هستم؟ چه چیزی اهمیت دارد؟ و چگونه می‌توان یک مدیر

-
1. Intelligence
 2. Kessler and Spearman
 3. Parsons
 4. Alfred bine
 5. Intelligence quotient
 6. Theory of multiple intelligences
 7. Howard Gardner
 8. Spiritual Intelligence

خوب بود؟ و... هوش معنوی جنبه‌های انتزاعی معنویت را با فعالیت‌ها و مسائل افراد در دنیای واقعی ترکیب می‌کند (ناسل^۱، ۲۰۰۴: ۴).

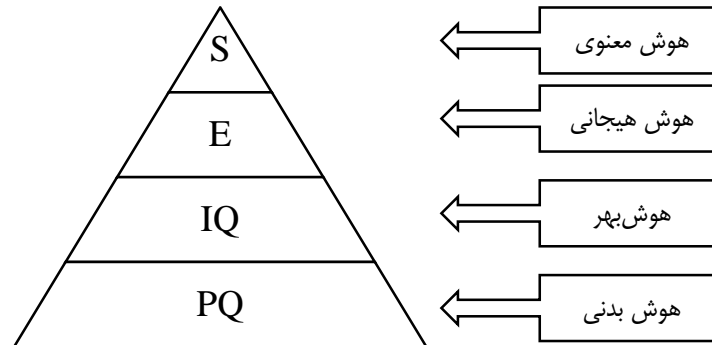
هوش معنوی رویکرد^۲ تازه‌ای است که پس از هوش‌های چندگانه‌ی گاردنر ظاهر شد. شکل‌گیری هوش معنوی را باید بعد از گسترش مفهوم هوش عاطفی^۳ یافت. هوش معنوی قابلیت دست‌یافتنی در همه افراد است و امکان استفاده از این استعداد در هر لحظه از زندگی وجود دارد. این هوش که بعد از سال ۲۰۰۰ اهمیت ویژه‌ای یافت، می‌تواند جنبه‌های کاربردی متفاوتی در زندگی افراد داشته باشد. از جمله: دستیابی به یک دانش درونی و بصیرت جهت حل مسائل موجود و افزایش اعتماد به نفس (سیسک^۴، ۲۰۰۸: ۱۰۴).

امروزه مفهوم هوش معنوی نه‌تنها در حوزه فردی بلکه در حوزه‌های سازمانی مدیریت و رهبری نیز مورد توجه قرار گرفته است (ساغروانی، ۱۳۸۹: ۱۲). این هوش در سازمان‌های آموزشی از اهمیت بالاتری برخوردار است. باعث افزایش چشمگیر میزان موفقیت رهبران جهانی می‌شود (غفاری، ۱۳۸۸: ۱۷). در حقیقت افرادی که از هوش معنوی برخوردارند، تغییرات را می‌پذیرند و در فرایند فعالیت‌های خود هدفمند هستند، اطلاعات را به مشارکت می‌گذارند و با همکاران خود هماهنگ می‌شوند (آقایی و همکاران، ۱۳۹۰: ۳۹).

ایمونز^۵ (۲۰۰۰: ۲۴) می‌گوید هوش معنوی نه‌تنها معنویت، که مقدار تطبیق افراد را پیش‌بینی کرده و توانایی‌هایی را به فرد می‌دهد که او را برای حل مسئله و رسیدن به هدف‌ها توانمند می‌سازد. آمرام^۶ (۲۰۰۷: ۴۳) هوش معنوی را توانایی بکارگیری و بروزرسانی منابع، ارزش‌ها معنوی می‌داند. طبق نظر رابینز^۷ (۲۰۰۸: ۲۸) عوامل مؤثر بر رهبری را می‌توان به ویژگی‌های شخصیتی افراد و از سوی دیگر نوع بهره‌مندی از هوش نسبت داد.

مؤسسه آگاهی سنجی پرودیو^۸ در نمودار زیر، چگونگی وجود هوش معنوی، هوش هیجانی، بهره هوشی هوش فیزیکی را در یک هرم ترسیم نموده است، همان‌گونه که مشاهده می‌شود هوش معنوی بالاترین و با ارزش‌ترین هوش در انسان و در رأس هرم قرار داده است (باعزت و شریف‌زاده، ۱۳۹۱: ۵۸).

-
1. Nasel
 2. Paradigm
 3. Emotional intelligence
 4. Sisk
 5. Emmons
 6. Amram
 7. Robbins
 8. Conscious pursuits

شکل ۱: نمودار مراتب هوش (به نقل از: باعزت و شریف‌زاده، ۱۳۹۱: ۵۸)

درباره هوش معنوی تعاریف بسیاری ارائه شده است که همگی بر این نکته اتفاق نظر دارند که هوش معنوی نوع جدیدی از هوش نیست، بلکه اولین و ابتدایی‌ترین نوع هوش است که در دوران کودکی در هسته وجودی ماست و یک قابلیت ذاتی برای جستجوی درک چرایی اشیاء در همه افراد است که در صورت توجه به آن موجب خلاق شدن، توانایی تمییز و انتخاب می‌شود (زوهر و مارشال^۱، ۲۰۰۰: ۳۳).
سایرین نیز از دریچه نگاه گوناگونی هوش معنوی را توصیف کرده‌اند که بخشی از آنها در جدول شماره (۱) خلاصه شده است.

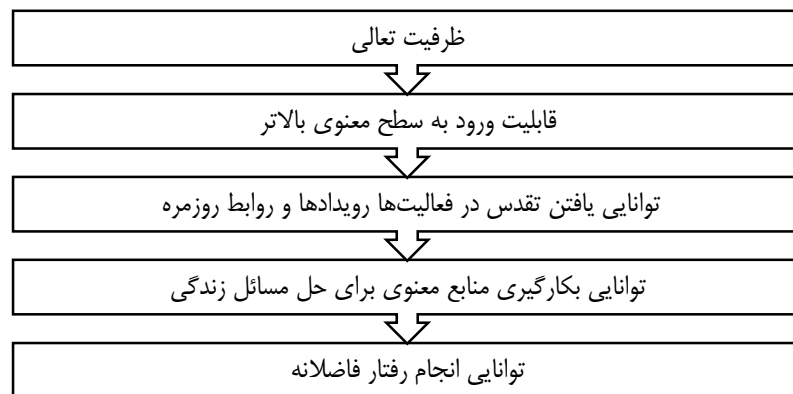
جدول ۱: خلاصه تعاریف هوش معنوی از دیدگاه صاحب‌نظران مختلف

صاحب‌نظر	تعریف
ایمونز (۲۰۰۰) ^۲	کاربرد تطبیقی اطلاعات معنوی در جهت حل مسئله در زندگی و فرایند رسیدن به هدف می‌باشد.
نوبل (۲۰۰۰) ^۳	یک استعداد ذاتی بشری است.
بازن (۲۰۰۱) ^۴	آگاهی هر فرد از جهان و تعیین موقعیت وی در آن.
سیسک (۲۰۰۲) ^۵	یک خودآگاهی عمیق است که در آن فرد بیش از پیش از ابعاد خویشتن آگاه می‌شود.
ویلن (۲۰۰۱) ^۶	توانایی فرد برای دریافت پاسخ سؤال‌ها در خصوص معنای زندگی و به‌طور هم‌زمان تجربه پیوند به‌هم‌پیوسته بین هر کدام از ما و جهانی است که در آن زندگی می‌کنیم.
ویگلزورث (۲۰۱۲) ^۷	هوش معنوی از روابط جاری و شناختی انسان با محیط گسترده‌تر شده و وارد بخش شهودی می‌گردد تا انسان بتواند با یافتن منابع عشق به خود و دیگران کمک نماید.

(زارعی متین، امیری، فرشادان، ۱۳۹۹: ۵)

1. Zohar, D. & Marshall
2. Emmons
3. Noble
4. Buzan
5. Sisk
6. Wellman
7. Wigglesworth

در توضیح هوش معنوی یا SQ باید گفت که این هوش قابلیت منحصر به فردی است که برای پاسخگویی به سؤالات در خصوص معنای زندگی و ارزش‌ها مورد استفاده قرار می‌گیرد. از نظر ایمونز (۲۰۰۰) هوش معنوی تطبیق اطلاعات معنوی در جهت رفع مسائل روزانه و دستیابی به هدف می‌باشد. وی به صورت ابتکاری پنج مؤلفه را برای هوش معنوی پیشنهاد کرده است:

شکل ۲: مؤلفه‌های هوش معنوی از دیدگاه ایمونز (ایمونز، ۲۰۰۰: ۸۵)

از نگاه نوبل (۲۰۰۰: ۱۱۲) هوش معنوی استعداد درونی انسانی می‌باشد. او مؤلفه‌های اصلی مد نظر ایمونز برای هوش معنوی را پذیرفته و در عین حال دو مؤلفه نیز به آنها اضافه می‌کند: تمییز آگاهانه این نکته که واقعیت بیرونی درون یک واقعیت بزرگ‌تر و چندوجهی که ما عالمانه و ناخودآگاه لحظه به لحظه با آن ارتباط داریم دسته‌بندی می‌شود.

مک مولن^۱ متغیرهایی همچون شجاعت، یکپارچگی، شهود و دلسوزی از زیرمجموعه‌های هوش معنوی هستند. او بین بصیرت و هوش معنوی ارتباطی را بیان می‌کند. او یکی از راه‌های بصیرت‌افزایی را توجه آرامش‌بخش می‌داند (به نقل رجایی، ۱۳۸۹: ۳۳). امرام و درایر^۲ نیز مؤلفه‌های تعالی، درستی، صلح و آرامش درونی، نعمت الهی، معنایابی و هدایت را برای هوش معنوی مطرح کردند (امرام و درایر، ۲۰۰۷: ۷۹). کینگ^۳ (۲۰۰۸: ۷۸-۸۰) برای هوش معنوی مؤلفه‌های تفکر انتقادی، ایجاد معنای شخصی، آگاهی والا و افزایش سطح هوشیار را توصیه می‌کند.

1. McMullen
2. Amram, Dryer
3. King

در جمع‌بندی تعریف‌های بیان شده می‌توان نتیجه گرفت که هوش معنوی، مجموعه‌ای از توانایی‌ها برای بهره‌گیری از منابع است که می‌تواند کیفیت زندگی و سازگاری فرد را پیش‌بینی و به نمایش بگذارد و مقوله‌های آن را می‌توان در شخصیت اخلاقی و رفتاری بزرگان جامعه یافت.

روش تربیت الگویی

از دیرباز در جوامع مختلف نقش الگوها در تربیت، مورد توجه پیامبران الهی، فیلسوفان، اندیشمندان، معلمان، والدین و دیگر مربیان قرار داشته است، وجود الگوهای مناسب و محبوب در جامعه به‌خودی‌خود، افراد آن محیط را به‌سوی آنها سوق می‌دهد و الگوبرداری از مکارم اخلاقی ایشان را ترغیب می‌کند. نظر به این که یکی از مهم‌ترین ارکان تربیت الگوپذیری است؛ فرد با انتخاب یک الگو و سرمشق مناسب، می‌تواند با اقتدای به او در مسیر کمال گام بردارد. علاوه بر الگوهای مشهود، که محیط تربیتی مساعد را ایجاد می‌کنند، اسوه‌های اخلاقی و انسانی مؤثر در طول تاریخ ملت‌های گذشته، نیز می‌تواند مسیر هدایت و حیات معنوی را کمال مضاعف بخشیده و نقش عظیمی در سازندگی انسان‌ها ایفا کنند. ترسیم چهره دقیق و کاربردی و در عین حال، محبوب و دوست‌داشتنی اسوه‌ها برای همگان، پاسخگوی بخش وسیعی از نیازهای انسان در محیط ذهنی و اجتماعی است که به‌تدریج خالق شخصیت افراد می‌گردد (جان‌نثاری و واعظی، ۱۳۹۸: ۷۷).

واژه الگو معادل و مترادف واژه اسوه در زبان عربی است. هر دو واژه الگو و اسوه را می‌توان هم به نمونه‌های انسانی اطلاق نمود و هم به شیوه و طرز عمل. بنابراین، معنای مصدری دارد، نه معنی و صفتی (جان‌نثاری و واعظی، ۱۳۹۸: ۷۸).

از سوی دیگر از دیدگاه روان‌شناسان نظریه یادگیری اجتماعی مهم‌ترین نوع یادگیری انسان، یادگیری مشاهده‌ای است. یادگیری مشاهده‌ای فرایند یادگیری از طریق نگاه کردن به دیگران، حفظ اطلاعات و سپس تکرار رفتارهای مشاهده شده می‌باشد. گاهی به یادگیری مشاهده‌ای، شکل‌دهی، الگوسازی و تقویت‌جانشینی یا نیابتی نیز می‌گویند. این یادگیری می‌تواند در هر برهه‌ای از زندگی رخ دهد. همچنین یادگیری مشاهده‌ای در فرایند اجتماعی سازی نیز نقش مهمی دارد (سیف، ۱۳۹۸: ۲۱۲). یادگیری مشاهده‌ای، در واقع همان سرمشق‌گیری است که در آن فرد با انتخاب یک الگو یا سرمشق به تقلید از رفتار آن می‌پردازد. بر همین اساس، یکی از روش‌های تربیت، تربیت به‌وسیله الگوهاست، که می‌توان آن را روش الگویی نامید. روش تربیت الگویی، یکی از رویه‌های فراگیر و بسیار مؤثر در تربیت است و فراگیر بودن آن بدان جهت است که در کلیه امور و مراحل زندگی کاربرد دارد (جان‌نثاری و واعظی، ۱۳۹۸: ۷۹).

شهید محراب آیت‌الله سید اسدالله مدنی

مردم ایران از انقلاب مشروطیت تا پیروزی انقلاب اسلامی به رهبری روحانیون شجاع خویش دائماً در مسیر مبارزه با ظلم و استبداد بودند. یکی از روحانیون بزرگ و مخلص شهر که در سال‌های مبارزه و پس از آن همواره در مسیر انقلاب بودند و راهنمایی جوانان را در همدان و آذربایجان به عهده داشته‌اند شهید

محراب آیت‌الله سید اسدالله مدنی بودند. ایشان از علمایی بودند که با همراهی انقلاب و جمهوری اسلامی خود را تابع رهبر کبیر انقلاب می‌دانستند و با پیروی از ولایت‌فقیه در نشر ارزش‌های الهی و انقلابی نقش بسزایی داشتند و ملجأ نیروهای انقلابی و حزب الهی بودند، به طوری که همواره با پشتیبانی از دفاع مقدس، پناهگاه و امید رزمندگان و جوانان و انقلابیون گردید (قربی، ۱۳۹۸: ۱۳).

شهید محراب آیت‌الله سید اسدالله مدنی در سال ۱۲۹۳ هجری شمسی در استان آذربایجان شرقی دیده به جهان گشود. ایشان پس از گذران تحصیلات مقدماتی در آذربایجان در آغاز جوانی برای کسب علم و کمال، زادگاه خویش را ترک گفت و به شهر مقدس قم عزیمت نمود. وی با وجود مشکلات فراوان ناشی از فوت پدر و استبداد رضاخانی با پشتکار بسیار به تحصیل علوم دینی پرداخت. او پس از بهره‌گیری از محضر استادان بزرگی چون آیت‌الله سید محمدتقی خوانساری و آیت‌الله حجّت کوه‌کمره‌ای حضور در حلقه درس فلسفه و عرفان امام خمینی(ره) به نجف اشرف هجرت کرد و در کنار تکمیل تحصیلات عالی خویش، تدریس در سطوح گوناگون را نیز آغاز کرد. دیری نیاید که از استادان معروف حوزه علمیه نجف شد و توانست از مراجع بزرگی چون آیت‌الله حکیم، اجازه اجتهاد بگیرد. ایشان در سال ۱۳۴۲ و پس از آغاز نهضت انقلاب اسلامی به حمایت از امام خمینی(ره) پرداخت و مبارزات انقلابی خود را که از زمان رضاخان و مبارزه با فرقه بهائیت آغاز کرده بود را وارد مسیری جدید کرد. در مسیر این مبارزات ایشان وارد همدان شده و رهبری مبارزات انقلابی مردم این شهر و سپس سایر شهرهایی که بدان جا تبعید می‌شد را به عهده گرفت و این عمل را تا پیروزی انقلاب اسلامی در سال ۱۳۵۷ ادامه داده و پس از آن در سنگرهای مختلف به دستور امام خمینی(ره) حضور داشته و پس از عمری مجاهدت علمی و اخلاقی و اجتماعی و فرهنگی در سال ۱۳۶۰ در محراب نماز جمعه تبریز به شهادت رسیدند (قربی، ۱۳۹۸: ۲۱).

شهید مدنی با وجود این که در زمان رژیم پهلوی دائماً در تبعید و تحت نظارت ساواک بودند و حتی بعد از انقلاب اسلامی در بدنه نظام فعالیت داشتند، از فعالیت‌های اجتماعی و فرهنگی و تربیتی غافل نبودند. ایشان همواره ضمن توجه به فعالیت‌های سیاسی، به دغدغه‌های اجتماعی و عمومی ملت ایران نیز توجه داشتند و در راستای برون‌رفت از حوائج عمومی، تلاش مستمری داشتند. آیت‌الله مدنی در طول حیات پرپرکت، ضمن این که با نهادهای فاسد و ناکارآمد پهلوی مخالفت به عمل آوردند، تلاش زیادی برای ساخت نهادهای عام‌المنفعه داشتند و شواهد تاریخی نشان می‌دهد که با بهره‌گیری از سرمایه‌های مردم، مراکزی را تأسیس کردند تا در بخش‌های مختلف پاسخگوی نیازهای مردم باشد (قربی، ۱۳۹۹: ۴۵).

از جمله فعالیت‌های ایشان در کنار فعالیت‌های عام‌المنفعه ایشان از قبیل تأسیس صندوق قرض‌الحسنه، درمانگاه، دارالایتام، مسجد، حسینیه، مسکن برای محرومان، تأسیس مدرسه و کتابخانه برای انجام فعالیت‌های تربیتی و فرهنگی اسلامی بوده است. بررسی اسناد تاریخی، گزارش‌های ساواک و خاطرات موجود از همراهان شهید مدنی نشان می‌دهد که ایشان در طول حیات پرثمر خویش، از ظرفیت‌های موجود مادی و معنوی خویش در راستای ارتقاء سبک زندگی مردم بهره‌جسته‌اند و یکی از وجوه این تلاش، نهاد سازی برای عرصه‌های تربیتی بوده است. شهید مدنی به بعد تربیتی و آموزشی مردم توجه

ویژه‌های داشت و علاوه بر تدریس در حوزه‌ی علمیه، جلسات مختلفی را برای پرورش فکر و اندیشه عمومی تشکیل می‌داد که از جمله مهم‌ترین این جلسات، سخنرانی‌های ایشان در مساجد بوده است. ایشان برای رشد علم و دانش در سطح جامعه، نهادهای تربیتی را بنا نهاد. تأسیس مدرسه و کتابخانه در دوره‌ی اقامت ایشان در مرادبیگ همدان، مجموعه آموزشی اسلامی علمی در همدان و مدیریت حوزه علمیه کمالوند لرستان از جمله فعالیت‌های ایشان در حوزه‌ی تعلیم و تربیت است (قربی، ۱۳۹۹: ۴۹).

پیشینه پژوهش

با توجه به این که پیشینه مشابه در خصوص این موضوع یافت نشد در این بخش پژوهش‌هایی که موضوعاتی نزدیک به این عنوان را دارند مطرح خواهیم کرد.

زارعی متین، امیری و فرشادان (۱۳۹۹) در پژوهش خود با عنوان شناسایی مؤلفه‌های هوش معنوی بر اساس مثنوی مولوی^۹ مضمون اصلی را در مثنوی شناسایی کرده‌اند که نشان دهنده اهمیت اخلاق در شکوفایی هوش معنوی بوده و بیانگر این نکته اساسی است که معیار سنجش هوش معنوی انسان، رفتار و کردار او می‌باشد.

نتایج پژوهش عابدی و همکاران (۱۳۹۷) نشان داد که دین‌داری درونی هم به صورت مستقیم، و هم از طریق تقویت متغیرهایی چون تکلیف محوری و احساس گناه ناشی از رفتار غیراخلاقی و تضعیف متغیر اخلاق ماکیاولی، بر تصمیم‌گیری اخلاقی تأثیر مثبت می‌گذارد.

همتی نوع‌دوست گیلانی، حسن‌زاده و منزوی (۱۳۹۴) در پژوهش خود با عنوان بررسی رابطه معنویت در محیط کار و عزت‌نفس گزارش کرده است که بهبود شاخص‌های معنویت در محیط کار، باعث افزایش عزت‌نفس کارکنان می‌شود.

قائدعلی، مشرف‌جوادی (۱۳۹۳) در پژوهش خود با عنوان بررسی ویژگی‌های جهادگران در قالب مؤلفه‌های هوش معنوی (مطالعه موردی جهادسازندگی در دهه نخستین انقلاب اسلامی ایران) گزارش داده‌اند که ویژگی جهادگران با آنچه به نام هوش معنوی در ادبیات علمی جهان مطرح است، قرابت‌های بسیاری دارد. همچنین در مجموع ۴۶ تم فرعی شناسایی و به‌عنوان ویژگی جهادگران معرفی شد و در قالب ۵ تم اصلی طبقه‌بندی کلی‌تری صورت پذیرفت.

مت‌سات^۱ و همکاران (۲۰۱۰) در مطالعه‌ی آثار هوش معنوی را روی سلامت افراد مسن بررسی کرده‌اند. در این مطالعه ابتدا سطوح هوش معنوی و سلامت عمومی این افراد مورد شناسایی و سپس رابطه بین هوش معنوی و سلامت افراد و دگرگونی‌های سطوح هوش معنوی و سلامت بر اساس عوامل جمعیت شناختی انتخاب شده مورد بررسی قرار گرفت و غالب‌ترین بُعد هوش معنوی که سلامت را تحت تأثیر قرار می‌داد، شناسایی شد. یافته‌ها نشان دادند که اکثریت مخاطبان از سلامت مناسب و هوش معنوی بالا

برخوردار بودند. همچنین یافته‌ها حاکی از این بودند که هوش معنوی به‌طور مثبت با سلامت عمومی رابطه دارد. همچنین نشان داده شد که آن دسته از آزمودنی‌هایی که هوش معنوی بالاتری دارند، گرایش به داشتن سلامت عمومی بالاتری دارند. توانایی اداره زندگی با احساسی از تقدس مبتنی بر باور معنوی فرد، اصلی‌ترین عامل پیش‌بینی‌کننده سلامت بود (به نقل سهرابی، ۱۳۹۲).

آلتا و والت^۱ (۲۰۰۶) در پژوهش خود هوش را به‌عنوان یک متغیر اصلی در توصیف نیازها و انگیزه‌ها و رفتار فردی افراد در جامعه در نظر گرفته و به‌تفصیل به تبیین و تباین هوش عاطفی، هوش معنوی و هوش رفتاری پرداخته است. براساس یافته‌های تحقیق روش‌های رفتاری و مدیریتی و ارتباطی موجود در سازمان‌های کنونی به تنهایی قادر به رفع محدودیت‌هایی که به سبب تضادها و ناهنجاری‌ها و مقاومت‌های موجود در محیط کار ایجاد شده‌اند (به نقل زارعی متین، امیری و فرشادان، ۱۳۹۹).

روش‌شناسی پژوهش

تحقیق حاضر به لحاظ جهت‌گیری و نتیجه، یک پژوهش بنیادی است، زیرا ابعاد جدیدی از هوش معنوی در تطبیق الگویی شخصیت یک معلم بزرگ را ارائه می‌کند و به لحاظ هدف، یک پژوهش توصیفی اکتشافی است، زیرا به توصیف و کشف مؤلفه‌های هوش معنوی بر اساس زندگی‌نامه و شخصیت شهید محراب آیت‌الله مدنی می‌پردازد. از نظر روش این پژوهش یک پژوهش کیفی به‌شمار می‌رود که جهت گردآوری و تحلیل داده‌ها از روش تحلیل مضمون^۲ استفاده می‌شود. تحلیل مضمون بر شناسایی، تحلیل و تفسیر الگوی معانی داده‌های کیفی تمرکز دارد. مضمون یا تم^۳ عنصر کلیدی در این روش است و منظور از مضامین معنای خاصی است که از یک کلمه یا جمله یا پاراگراف مستفاد می‌شود. این مضمون‌ها فضای خاص و مشخصی را اشغال نمی‌کنند، چون یک جمله ممکن است چند مضمون داشته باشد و یا چند پاراگراف متن، ممکن است فقط یک مضمون داشته باشد. به‌عبارت دیگر تحلیل مضمون، روشی برای شناخت، تحلیل و گزارش الگوهای موجود در داده‌های کیفی است که مبتنی بر تحلیل داده‌های متنی است و داده‌های پراکنده و متنوع را به داده‌هایی غنی و تفصیلی تبدیل می‌کند (عابدی و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۶۹).

روش گردآوری داده‌ها در این پژوهش، کتابخانه‌ای بود که برای گردآوری اطلاعات در زمینه مبانی نظری و ادبیات پژوهش، از مجموعه سیدالعلماء الاعلام: تاریخ شفاهی زندگانی، شخصیت و فعالیت‌های شهید محراب آیت‌الله سیداسدالله مدنی که جامع‌ترین مجموعه موجود در این زمینه می‌باشد استفاده شده است. این پژوهش در شش مرحله آشنایی با داده‌های موجود، ایجاد کدهای اولیه و کدگذاری، جست‌وجو و شناخت مضامین، ترسیم شبکه مضامین، تحلیل شبکه مضامین تدوین و گزارش دسته‌بندی شد.

1. Alletta & walt
2. Thematic analysis
3. Theme

به‌منظور، تجزیه و تحلیل متن مجموعه سیدالعلماء الاعلام برای یافتن مؤلفه‌ها پس از مطالعه دقیق این متون، در ابتدا برای هر یک از مقوله‌های مدل ایمونز، تمامی مؤلفه‌های مستقل به‌عنوان مضمون اصلی بررسی و کدگذاری شد سپس مفاهیم مضمون‌های فرعی شناسایی و به هر کدام یک کد اختصاص داده شد. در ادامه بر اساس تمامی مضمون‌های اصلی و فرعی شناسایی شده در کل تحقیق، دسته‌بندی کلی‌تری انجام شد که منجر به شناسایی مضمون‌های اصلی در چارچوب ابعاد هوش معنوی از دیدگاه ایمونز گردید. در انتها نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل مضامین توسط متخصصین تاریخ شفاهی مورد تأیید قرار گرفت.

یافته‌های پژوهش

یافته‌های پژوهش بر اساس کدگذاری‌های صورت گرفته بر روی متن مجموعه سیدالعلماء الاعلام به منظور دریافت مفاهیم و استخراج مضمون‌های فرعی نشان داد، ویژگی‌های شخصیتی شهید مدنی قابلیت طبقه‌بندی بر اساس مدل هوش معنوی ایمونز را دارد. در جدول‌های شماره ۲ الی ۶ ویژگی‌های شخصیتی شهید مدنی بر مبنای روش تحقیق مذکور به‌عنوان نتایج حاصل از تحقیق ارائه می‌شود.

جدول ۲: مضمون قابلیت تعالی در شخصیت شهید مدنی

مضمون‌های فرعی	مضمون‌های اصلی	مضمون بر اساس مدل ایمونز
۱. آرمان‌گرایی ۲. داشتن اهداف بلند و مقدس ۳. ایمان خواهی ۴. جهاد با نفس ۵. خودسازی	۱. همت بلند ۲. ثبات قدم ۳. خودشناسی ۴. ایمان و اتکا به خداوند	قابلیت تعالی

همان‌گونه که در جدول شماره ۲ ملاحظه می‌شود قابلیت تعالی از مدل هوش معنوی ایمونز با ۴ مضمون اصلی همت بلند، ثبات قدم، خودشناسی، ایمان و اتکا به خداوند از کد شماره ۱ الی اصلی ۴ و ۵ مضمون فرعی از کد شماره ۱ الی ۶ فرعی با خصوصیات شخصیتی شهید مدنی انطباق یافته است.

جدول ۳: مضمون قابلیت ورود به سطح معنوی بالاتر در شخصیت شهید مدنی

مضمون بر اساس مدل ایمونز	مضمون‌های اصلی	مضمون‌های فرعی
قابلیت ورود به سطح معنوی بالاتر	۵. تسلیم ۶. صبر ۷. تقوای الهی ۸. هجرت ۹. اطمینان به خداوند ۱۰. امام، ولی و رهبر	۶. آخرت نگری ۷. چشم بستن به مادیات ۸. تقدم اسلام بر منافع شخصی ۹. هدایت آگاهانه و دلسوزانه مردم

همان‌گونه که در جدول شماره ۳ ملاحظه می‌شود قابلیت ورود به سطح معنوی بالاتر از مدل هوش معنوی ایمونز با ۶ مضمون اصلی تسلیم، صبر، تقوای الهی، هجرت، اطمینان به خداوند، امام ولی و رهبر از کد شماره ۵ الی ۱۰ اصلی و ۴ مضمون فرعی از کد شماره ۶ الی ۹ فرعی با خصوصیات شخصیتی شهید مدنی انطباق یافته است.

جدول ۴: مضمون قابلیت بکارگیری منابع معنوی در شخصیت شهید مدنی

مضمون بر اساس مدل ایمونز	مضمون‌های اصلی	مضمون‌های فرعی
تقدس در فعالیت‌ها و رویدادها	۱۱. اخلاص ۱۲. فروتنی و تواضع ۱۳. شکرگذاری ۱۴. تقوای فردی و جمعی ۱۵. تقوای کلامی و رفتاری ۱۶. اسلام، دین محبت	۱۰. نگرش به فعالیت‌ها به‌عنوان عبادت ۱۱. رضای خدا در امور ۱۲. تقدم اجر معنوی بر مزد مادی ۱۳. خدمت به مردم به‌عنوان عبادت

همان‌گونه که در جدول شماره ۴ ملاحظه می‌شود تقدس در فعالیت‌ها و رویدادها از مدل هوش معنوی ایمونز با ۶ مضمون اصلی اخلاص، فروتنی و تواضع، شکرگذاری، تقوای فردی و جمعی، تقوای کلامی و رفتاری، اسلام، دین محبت از کد شماره ۱۱ الی ۱۶ اصلی و ۴ مضمون فرعی از خصوصیات از کد شماره ۱۰ الی ۱۳ فرعی با شخصیتی شهید مدنی انطباق یافته است.

جدول ۵: مضمون قابلیت بکارگیری منابع معنوی در شخصیت شهید مدنی

مضمون بر اساس مدل ایمونز	مضمون‌های اصلی	مضمون‌های فرعی
قابلیت بکارگیری منابع معنوی	۱۷. کلی‌نگری	۱۴. شجاعت
	۱۸. وحدت و اتحاد	۱۵. سخت‌کوشی
	۱۹. نگرش سیستمی	۱۶. مسئولیت‌پذیری
	۲۰. پذیرش تفاوت دیدگاه‌ها	۱۷. بسیج مردمی
	۲۱. دعوت با عمل و پیشتازی	۱۸. ادای تکلیف و وظیفه
	۲۲. امر به معروف و نهی از منکر	۱۹. صرفه‌جویی
		۲۰. همیاری
		۲۱. ملی‌گرایی

همان‌گونه که در جدول شماره ۵ ملاحظه می‌شود قابلیت بکارگیری منابع معنوی از مدل هوش معنوی ایمونز با ۶ مضمون اصلی کلی‌نگری، وحدت و اتحاد، نگرش سیستمی، پذیرش تفاوت دیدگاه‌ها، دعوت با عمل و پیشتازی و امر به معروف و نهی از منکر از کد شماره ۱۷ الی ۲۲ اصلی و ۸ مضمون فرعی از کد شماره ۱۴ الی ۲۱ فرعی با خصوصیات شخصیتی شهید مدنی انطباق یافته است.

جدول ۶: مضمون قابلیت انجام رفتار فاضلانه در شخصیت شهید مدنی

مضمون بر اساس مدل ایمونز	مضمون‌های اصلی	مضمون‌های فرعی
قابلیت انجام رفتار فاضلانه	۲۳. سلامت نفس	۲۲. رعایت شئون اسلامی
	۲۴. عدالت	۲۳. رعایت شئون اخلاقی در رفتار
	۲۵. احسان	۲۴. دوری از خود برتریبینی
	۲۶. ایثار	۲۵. دوری از خودپسندی
	۲۷. اخلاق‌مداری	۲۶. مردم‌داری
	۲۸. امانت‌داری	۲۷. حضور در مناطق محروم و کمک به محرومان جامعه
		۲۸. نهادسازی
		۲۹. همکاری صمیمانه

همان‌گونه که در جدول شماره ۶ ملاحظه می‌شود قابلیت انجام رفتار فاضلانه از مدل هوش معنوی ایمونز با ۶ مضمون اصلی سلامت نفس، عدالت، احسان، ایثار، اخلاق‌مداری، امانت‌داری از کد شماره ۲۳ الی ۲۸ اصلی و ۹ مضمون فرعی از کد شماره ۲۲ الی ۲۹ فرعی با خصوصیات شخصیتی شهید مدنی انطباق یافته است.

بحث و نتیجه‌گیری

روش تربیت الگویی، یکی از روش‌های فراگیر و بسیار مؤثر در تربیت است. معنویت یکی از والاترین نیازهای درونی انسان است و نقش بنیادی و محوری در سلسله مراتب نیازهای انسان دارد. هوش معنوی در طبقه‌بندی ایمونز دارای پنج مؤلفه اصلی شامل ظرفیت تعالی، قابلیت صعود به سطح معنوی بالاتر، توانایی تقدس یافتن در فعالیت‌ها، رویدادها و روابط روزمره، توانایی استفاده از منابع معنوی برای حل مسائل زندگی و توانایی انجام رفتار فاضلانه می‌شود. شهید مدنی (ره) یکی از عالمان و معلمان بزرگ در تاریخ معاصر ایران عزیز است که ویژگی‌های شخصیتی این عالم ربانی می‌تواند به‌عنوان یک الگوی مناسب مورد توجه متخصصان تربیتی قرار بگیرد. ایشان در طول حیات پرثمر خویش، از ظرفیت‌های موجود مادی و معنوی خویش در راستای ارتقاء سبک زندگی مردم بهره‌جسته‌اند و یکی از وجوه این تلاش، نهاد سازی برای عرصه‌های تربیتی بوده است. شهید مدنی به بُعد تربیتی و آموزشی مردم توجه ویژه‌ای داشت و علاوه بر تدریس در حوزه علمی، جلسات مختلفی را برای پرورش فکر و اندیشه عمومی تشکیل می‌داد و چندین مدرسه یادگار نگاه تربیتی ایشان است.

پژوهش حاضر به لحاظ جهت‌گیری و نتیجه، یک پژوهش بنیادی و به لحاظ هدف، یک پژوهش توصیفی اکتشافی است که هدف آن توصیف و کشف مؤلفه‌های هوش معنوی بر اساس زندگی‌نامه و شخصیت شهید محراب آیت‌الله مدنی می‌باشد. از نظر روش این پژوهش یک پژوهش کیفی به‌شمار می‌رود که جهت گردآوری و تحلیل داده‌ها از روش تحلیل مضمون استفاده کرده است. این پژوهش در شش مرحله آشنایی با داده‌های موجود، ایجاد کدهای اولیه و کدگذاری، جست‌وجو و شناخت مضامین، ترسیم شبکه مضامین، تحلیل شبکه مضامین تدوین گزارش دسته‌بندی شد که منجر به شناسایی مضمون‌های اصلی در قالب مؤلفه‌های هوش معنوی از دیدگاه ایمونز گردید. یافته‌های پژوهش بر اساس کدگذاری‌های صورت گرفته روی مفاهیم و استخراج مضمون‌های اصلی و فرعی نشان داد، ویژگی‌های شخصیتی شهید مدنی قابلیت طبقه‌بندی بر اساس مدل هوش معنوی ایمونز را دارد. بر اساس مدل ایمونز و نیز مجموعه تاریخ شفاهی سید العلماء الاعلام به‌عنوان کامل‌ترین مجموعه از زندگی و اقدامات شهید مدنی، ۲۸ مضمون اصلی و ۲۹ مضمون فرعی از ویژگی‌های شخصیتی شهید مدنی شناسایی شد که با مراحل پنج‌گانه مدل هوش معنوی ایمونز منطبق است.

پنج مرحله مدل هوش معنوی ایمونز عبارت است از توانایی تعالی، صعود به سطح معنوی بالاتر، توانایی تقدس یافتن در فعالیت‌ها و رویدادها، استفاده از منابع معنوی برای حل مسائل زندگی و توانایی انجام رفتار فاضلانه است که در این پژوهش با ۲۸ مضمون اصلی و ۲۹ مضمون فرعی انطباق یافت که عبارت‌اند از:

- مرحله اول قابلیت تعالی:

شامل ۴ کد از شماره ۱ الی ۴ از مؤلفه‌های اصلی (همت بلند، ثبات قدم، خودشناسی، ایمان و اتکا به خداوند) و ۵ کد از شماره ۱ الی ۵ از مؤلفه‌های فرعی (آرمان‌گرایی، داشتن اهداف بلند و مقدس، ایمان خواهی، جهاد با نفس و خودسازی) می‌باشد.

- مرحله دوم ورود به سطح معنوی:
شامل ۶ کد از شماره ۵ الی ۱۰ از مؤلفه‌های اصلی (تسلیم، صبر، تقوای الهی، هجرت، اطمینان به خداوند، امام به‌عنوان ولی و رهبر) و ۴ کد از شماره ۶ الی ۹ از مؤلفه‌های فرعی (آخرت‌نگری، چشم بستن به مادیات، تقدم اسلام بر منافع شخصی، هدایت آگاهانه و دلسوزانه مردم) می‌باشد.
- مرحله سوم توانایی یافتن تقدس در فعالیت‌ها و رویدادها:
شامل ۶ کد از شماره ۱۱ الی ۱۶ از مؤلفه‌های اصلی (اخلاص، فروتنی و تواضع، شکرگذاری، تقوای فردی و جمعی، تقوای کلامی و رفتاری، اسلام دین محبت) و ۴ کد از شماره ۱۰ الی ۱۳ از مؤلفه‌های فرعی (عبادت، رضای خدا در امور، تقدم اجر معنوی بر مزد مادی و خدمت به مردم به‌عنوان عبادت) می‌باشد.
- مرحله چهارم بکارگیری منابع معنوی برای حل مسائل زندگی:
شامل ۶ کد از شماره ۱۷ الی ۲۲ از مؤلفه‌های اصلی (کلی‌نگری، وحدت و اتحاد، نگرش سیستمی، پذیرش تفاوت دیدگاه‌ها، دعوت با عمل و پیشتازی، امر به‌معروف و نهی از منکر و ۸ کد از شماره ۱۴ الی ۲۱ از مؤلفه‌های فرعی (شجاعت، سخت‌کوشی، مسئولیت‌پذیری، بسیج مردمی، ادای تکلیف و وظیفه، صرفه‌جویی، همیاری، ملی‌گرایی) می‌باشد.
- مرحله پنجم توانایی انجام رفتار فاضلانه:
شامل ۶ کد از شماره ۲۳ الی ۲۸ از مؤلفه‌های اصلی (سلامت نفس، عدالت، احسان، ایثار، اخلاق‌مداری و امانت‌داری و ۸ کد از شماره ۲۲ الی ۲۹ از مؤلفه‌های فرعی (رعایت شئون اسلامی، رعایت شئون اخلاقی در رفتار با مردم، دوری از خود برترینی، دوری از خودپسندی، مردم‌داری، حضور در مناطق محروم و کمک به محرومان جامعه، خدمت‌گزاری نهادسازی، همکاری صمیمانه) می‌باشد.

References

- Abedi Hassan; Taslimi, Mohammad Saeed; Faqih, Abolhassan; Sheikhzadeh, Mohammad (2011). "Theme Analysis and Theme Network: A simple and efficient way to explain the patterns in qualitative data. Strategic Management Thought (Management Thought)", Volume 5, Number 2, Consecutive Issue 2 fall and winter: 151-198. (In Persian)
- Abedi Jafari, Hassan; Naveebrahim Abdolrahim; Hassanpour, Akbar; Pirmaleki, Pouya (2019). "Explaining the pattern of the effect of internal religiosity on ethical decision making in business". Quarterly Journal of Organizational Behavior Studies. Volume 7, Number 2 (26th consecutive): 93-128. (In Persian)

- Aghaei, Maryam; Allahverdi, Zahra; Baghbani, Abolfazl (2011). *Intelligence of managers of the competitive advantage of the third millennium with emphasis on cultural, moral and emotional intelligence*. Tehran. (In Persian)
- Amram, Joseph (2007). *“Intelligence beyond IQ: The Contribution of emotional and Spiritual intelligences to effective business leader ship*: Institution of transpersonal psychology.
- Amram, Joseph; Dryer, Ch. (2007). *The development and preliminary validation of the integrated spiritual intelligences scale (ISIS)*; Institute of transpersonal psychology.
- Askari Vaziri, Ali; Zarei Matin, Hassan (2011). “Spiritual intelligence and its role in the workplace with emphasis on religious teachings”. *Islam and Management Research in the First year of winter 2011 No. 3*. (In Persian)
- Baezat, Fereshteh; Sharifzadeh, Hakimeh Sadat (2012). “The Relationship between Spiritual Intelligence and Emotional Intelligence with Job Stress of University Staff” *Quarterly Journal of Career and Organizational Counseling*. Volume 4 Number 13: 68-55. (In Persian)
- Buzan, T. (2001). *The power of spiritual intelligence: 10 ways to tap into your spiritual genius*. London, Thorsons.
- Emmons, Robert A. (2000). “Spirituality and Intelligence: problems and prospects”. *The International Journal for the Psychology of Religion*, PP 57.
- Ghaed Ali. Hamidreza; Musharraf Javadi, Mohammad Hossein (2014). “A Study of the Characteristics of Jihadists in the Form of Components of Spiritual Intelligence (A Case Study of Constructive Jihad in the First Decade of the Islamic Revolution of Iran)”, *Quarterly Journal of Basij Strategic Studies*. Volume 17, Number 64 - Serial Number 64: 97-117. (In Persian)
- Ghaffari, Jafar (2010). *Investigating the relationship between cultural intelligence and emotional intelligence with the leadership style of managers*. Master's thesis of Payame Noor University. (In Persian)
- Ghiasi Nodooshan, Saeed; Abbaspour, Abbas; Ghadami, Kaveh (2016). “Investigating the relationship between spiritual intelligence and educational leadership of Allameh Tabatabai University administrators”. *Studies on the pattern of Islamic and Iranian progress in the fifth year of autumn and winter 2016*, No. 8. (In Persian)
- Hamidieh, Behzad (2015). “A semantic exploration of spirituality. *Quarterly Journal of Mystical Studies, Faculty of Literature and Foreign Languages*” Kashan University. No. 24, Fall Winter 95: 5-24. (In Persian)
- Hemmati Noedost Gilani, Mahnaz; Hassanzadeh Mohammad, Sadegh; Monzavi, Fatemeh (2015). “A Study of the Relationship between Spirituality in the Workplace and Organizational Self-Esteem”. *Quarterly Journal of Organizational Behavior Studies*. Volume 4, 1 (12 consecutive) - Serial number 1 spring: 74-51. (In Persian)

- Jannesari, Hossein-Ali; Vaezi, Seyed Hossein (2020). “The role of moral models in social education from the perspective of the Holy Quran”. Journal of Quranic and Hadith Sciences. Fifty-first Year, No. 2: 75-96. (In Persian)
- Karimi, Movassaghi; Ghazrani, Akram (2011). “The relationship between spiritual intelligence and clinical competence of nurses”. Journal of Sabzevar University of Medical Sciences and Health Services. Volume 18 Number 2. 132-139. (In Persian)
- Kiani Masoumeh and others (2017). “The concept of spirituality from the perspective of Western and Muslim educational thinkers”. Islam and Educational Research: Year 7, Issue 2, Series 14, fall and winter 2015: 97-118. (In Persian)
- King, D. B. (2008). *Rethinking claims of spiritual intelligence: A definition, model & measure. Unpublished master's thesis.* Trent University. Peterborough, Ontario, Canada.
- Nasel, D. D. (2004). *Spiritual orientation in relation to spiritual intelligence thesis submitted for the degree of doctor of philosophy.* University of South Australia.
- Noble, K. D. (2000). “Spiritual intelligence: A new frame of mind.” Advanced Development Journal, 9: 1-28.
- Parsons, H; Hinson, A. Sardobrown, D. (2007). *Educational psychology.* Translated by Hasan Eskandari & Hoasain Asadzadeh. Tehran: Moaser publication, 38. (In Persian)
- Qorbi Mohammad Javad (2020). Bonyan Marsous. Hamedan. Knowledge Climate. (In Persian)
- Qorbi Mohammad Javad (2021). *Institutional Martyr: A Review of the Performance of the Altar Martyr Seyyed Assadollah Madani in Establishing Public Benefit Institutions.* Hamedan. Knowledge Climate. (In Persian)
- Rajaei, Saeed; Karimi, Mehdi; Hoveida, Reza (2010). “A Study of the Relationship between Organizational Dimensions and Ethical Behavior among Employees of Isfahan Universities and Isfahan Medical Sciences.” Quarterly Journal of Leadership and Educational Management, Islamic Azad University, Garmsar Branch, Fourth Year, No. 1: 84-102. (In Persian)
- Robbins, P. Stephen, (2008). *Organizational Behavior, 10 Editions.* Hall Indian, PP. 307.
- Saghravani, Sima (2009). *The Unknown Dimension of Man.* Mashhad: song, pen. (In Persian)
- Sisk, Dorothy (2008). *Engaging the Spiritual Intelligence of Gifted Students to Build Global Awareness in the Classroom.* Taylor & Francis Group, PP72.
- Welman, R. R. (2001). *Thinking with your soul: Spiritual intelligence and why it matters.* New York, Harmony.
- Wigglesworth, C. (2012). *The 21 Skills of Spiritual Intelligence.* Select Books, New York.

-
- Zarei Matin, Hassan; Amiri, Mojtaba; Farshadan, Seyed Hadi (2021). “Identifying the components of spiritual intelligence based on Rumi's spiritual Masnavi”. *Organizational Behavior Studies*, spring 2021, Volume 9, Number 1 (33); Pp. 1 to 28. (In Persian)
 - Zohar, D. & Marshall, I. (2000). *SQ: Spiritual Intelligence, the Ultimate Intelligence*. London, Bloomsbury.